

VEDEŽ
CASOPIS
za šolsko mladost.

Tečaj III.

V četrtek 7. svečana (februarja) 1850.

List 6.

Nova oblačila.

Prilika.

Pred veliko veliko leti je živel kralj, ktereга naj večje veselje so bila nova oblačila. Za nobeno reč se ni zmenil. Le celi dan bi bil pred zerkalom stal, da bi se bil v svojih novih oblačilih ogledoval. Če je šel v cerkev ali na sprehod, je le zato šel, da bi ga bili ljudje v novi obleki gledali.

V mesto, kjer je prebival, prideta med drugimi jednega dné tudi dva prav zvita potepína. Djala sta, da sta tkavca, in da znata neizrekljivo lepo blago tkati. Ne le barve se kaj lepo spreminjajo, sta rekla, ampak oblačila, ki bi se iz tega blaga naredila, bi imela čudovito lastnost, da bi bila vsakteremu nevidljiva, ki al svojeј službi ni kós, al ki je prava prismođa. — „Da te“, si misli kralj, „to so oblačila! Ko bi jih imel, bi koj vsacega prismojenca spoznal, kdo je za svojo službo dober, kdo ne! Jaz jih moram imeti!“ In je dal goljufoma veliko denarja, s poveljem, da naj svoje delo netegoma začneta.

Ona tedaj dvoje statve pripravita, in se obnašata, kakor da bi delala; toda le niti nista imela v cevki. Meni nič, tebi nič tirjata naj dražjo svilo in naj lepše zlato, — toda za svoj žep, in delata z praznimi statvami do terde noči.

„Bog vé“, si misli kralj, „koliko sta že naredila!“ Ali čudno mu je bilo pri sercu, ko se spomni, da so oblačila tistemu nevidljiva, ki al ni za svojo službo, al ki je prava prismoda. Mislil si je, da za sebe samega se mu scer ni bati. Ali vonder je hotel nekogar družega pred tje poslati, da bi pogledal. Vsi ljudje v mestu so že vedili, kakšno čudno lastnost da imajo oblačila, in so se jih veselili.

„Moj stari minister naj bo šel gledat“, si misli kralj, „kako se kaj obnašata. On je brihten mož, in za svojo službo kakor vstvarjen!“

Tedaj gre jaki stari minister v sobo, kjer sta goljufa za praznimi statvami delala. „Za božjo voljo!“ si misli starček in debelo gleda, „saj le pičice ne vidim!“ Toda nikomur nič ne pové. — In zvijačnika ga vprašata, al barve niso zares lepe? Kažeta mu prazne statve, in ubogi starček še bolj debelo gleda; al ne vidi nič, ker nič ni bilo. „Za Boga!“ si misli, „kaj sim mar prismoda? Tega bi ne bil nikoli verjel, in živa duša ne sme tega zvediti. Al znabiti nisim za svojo službo? Ne, ue smem povedati, da nič ne vidim!“

„No, kaj se Vam zdi?“ pravi jeden goljufov.

„O strašno je lepo! ni izreči!“ hvali stari minister in skoz očala gleda. „Bom prec kralju povedal, da mi zlo zlo dopade.“

„To naji veseli! pravita tkavca, in mu razkladata barve po imenih, in popisujeta čudapolno delo. Starček na obe ušesi vleče, da bi mogel kaj kralju povedati, in je šel k njemu. Goljufa sta pa hotela še več denarja, svile in zlata za potkanje imeti. Vse sta pa le v svoj žep vtaknila. Na statve le nit ni prišla, in sta naprej tkala s praznimi statvami. Kralj je kmalo še družega poštenega služabnika k njima poslal, poprašat, kako kaj gré. Ali temu se ni boljša godila. Gleda in gleda, ker pa nič bilo ni, nič ne vidi.

„No, mar ni prekrasno?“ ga vprašata, in mu z rokami kažeta v beli dan, in razlagata tanjčico, ki je bilo ni. „Neumen nisim“, si misli mož, „služba ti ne bo zame! Toda, tega ne sme nikdo zapaziti.“ Hvali te-

daj tudi on blago na polna usta, in barve, ki jih vidil ni. „Da“, pravi kralju, „lepo, lepo je!“

Vsi ljudje po mestu so govorili od krasnega dela. Zdaj se kralj sam vzdigne, in gre v veliki družini gledat k goljufoma, ki sta na vse moči tkala, pa brez vse niti.

„No, mar ni to nebeška lepota? pravita stara služabnika. „Le pogledjte, svetli kralj, to tanjkoto, te barve!“ in mu kažeta prazne statve, ker sta mislila, da drugi vsi vidijo blago. „Kaj plenta!“ si misli kralj, „jaz ne vidim nič. To je strašno! Kaj sim prismoda? Mar nisim za kralja? To bi bilo groza. Bog obvari! O, prav lepo je“, pravi kralj, prav lepo“, in je z glavò pokimal, da mu dopade, in je prazne statve gledal; da nič vidil ni, ni hotel nikomur povedati. Tudi njegovi spremljevalci niso nič v gledali; vonder so kričali: „O, kako je lepo lepo!“ in so kralju svetovali, naj nova oblačila jutro pri velikej procesii pervikrat obleče. Vsim je močno dopalo, in kralj je goljufoma v dar zlate svetinji okoli vrata obesil.

Celo noč sta tkala, in šestnajst sveč jima je gorelo. Vidilo se je, koliko sta imela opraviti, da bi delo dokončala. Vedeta se, kakor da bi tanjčico iz statev snemala, strižeta z velikimi škarjami v beli dan, šivata s šivankami brez koncev, in poslednjič izustita: „No, oblačila so narejena.“

Kralj pride z naj imenitnejšimi knezi in plemiči, in goljufa sta roke kviško molila, ko bi kaj deržala, in sta djala: „Poglejte, mogočni kralj, tukaj je suknja, tu plašč!“ i. t. d. „Je lahko, ko pajčevina! Misli bi, da nimaš nič na sebi, al to je ravno naj lepše pri tej reči.“

„Da!“ so djali knezi in plemiči. Vidili pa niso nič, ker nič bilo ni.

„Blagovolite tedaj, svetli kralj, milostivo stara oblačila sleči“, mu pravita goljufa, „Vam bova pred unim zerkalom nova oblekla.“

In kralj poverhnino sleče, in zvijačnika se ponašata, kakor da bi ga v nova oblačila oblekala, in kralj se je semtertje sukal pred zerkalom.

„O kako lepo vse stoji! Kako se prileže! Ko da bi bilo vlito! vse kriči: „To je blago, to so barve, to je prekrasna obleka!“

„Zvunaj je že nebo pripravljeno, mogočni kralj!“ pravi veliki minister.

„Prav, jaz sim oblečen!“ pravi kralj. „Ne stoji dobro?“ in se še enkrat pred ogledalom zasuče, da bi se od nog do glave pogledal.

Knezi, ki so imeli skutek (šlep) nesti, so z rokami po tleh taval, da bi skutek prijeli. In so šli in roke pred seboj naprej molili, kakor da bi kaj nesli. Da niso nič vidili, so se sramovali povedati. O bedaki bedakasti!

Tako je šel kralj sprocesijo pod lepim nebezom, in vsi ljudje po ulicah so vpili: „Da te, kako so kraljeva oblačila vonder lepa! Kakšen veličastni skutek ima pri plašču! Kako mu lepo stojé!“ Nikdo ni hotel povedati, da nič ne vidi, ker bi ga bili potlej neumnega ali za njegovo službo nepripravnega imeli.

„I saj nima nič na sebi!“ zavpije poslednjič majhen otrok. „Za Boga, poslušajte glas nedolžnosti!“ pravi oče, in jeden drugemu pripovedujejo, kaj je dete izustilo.

„Saj nima nič na sebi!“ je zdaj celo ljudstvo zakričalo. To je kralja jezilo; ker misel ga je obhajala, da bi znali prav imeti. Ali misli si: „Procesijo zdaj le moram dostati!“ In je šel naprej, in knezi so nesli skutek, ki ga še nikjer bilo ni. Ha, ha, ha!

Kakor so se dali v tej priliki kralj, njegovi ministri in drugi ljudje tkavcema po zgol krivi sramožljivosti in neumnosti prevériti, ravno taka se primeri včasí še dandanašnji imenitnim in neimenitnim ljudem, da kakšnemu širokoustniku kaj v svojo škodo le zato verjamejo, ker menijo, da bi jih drugači brezumne mislil. Tako pa delajo le ljudje, ki se niso nič učili. Radi se tedaj učite in si um bistríte, da vam ne bode mogel noben slepar černe za belo povedati, vas v škodo in sramoto pripraviti. Takšni sleparji pa so posebno zdravniški mazači, zakotni pisarji, cigani, ciganiče in drugi potepuhi,

potepice, ki si čezčloveško moč pripisujejo. Varujte se takih. *Detomil.*

Kako se sol nareja.

Morje, ki ga je dvakrat več kot suhega, je čez in čez, in sicer kolikor bolj pod sonce seže, toliko bolj tudi slano; če v zlo vročih deželah kedaj hudi viharji kake morske valove v jarčkaste ravnine pahnejo, da se tam posuše (voda namreč spuhči), ostane sol na tleh, da jo ljudje v svoj prid spravljajo. To je ljudi navadilo na ravninah take jarčke ali predale narejati, da morsko vodo v nje spuščajo, jo v njih posuše, in potem sol pobirajo. Vsi primorci, in sploh vsi Ilirci dobivajo le tako morsko sol. Na Ruskem dajo morsko vodo zmèrzniti; zlečiki pa ali slanico, ki se iz leda odloči in ne zmèrne, v ponvah sparijo, da dobijo čiste soli.

Najdejo se pa nad in pod zemljo tudi silno velike lege čiste in tèrde soli. Taka je bela, siva, kedaj tudi rudečkasta, zelenkasta i. t. d. Pri Kordóni, 15 milj od mesta Barcelone na Španskem, je kos svetá na prostor 80 oralov same čiste kamnate soli v podobi večih in manjših gričkov; tukaj jo lomijo strelaje kot kamenje, in bi lahko celo Evropo ž njo previdili, zakaj po velikem in dragem prizadevanju niso še mogli zvediti, kakó globoko da ta léga soli seže. V 100 letih se je za 4 do 5 čevljev raztopila, da so grički za toliko niže. Pod mestom „Velička“ na našem Poljskem jo tudi takó strelaje lomijo v neki znabiti čez 50 milj dolgi in neznano široki in globoki podzémeljski légi čiste soli. Na ravnost doli pod mestom imajo drugo mestice, svojo cerkev, oltar, svete podobe, govoriše, vse iz soli izdelano; takó tudi velike shrambe, ulice in ceste, po katerih sol vùn vozijo i. t. d. Kér se pa pri potrebnem razsvetljenju tacih ulic in cest sol od vsih strani in z vsimi bojami (farbami) leskeče, se človeku zdi, kakor da bi se v raju vsih žlahnih kamnov celega svetá znašel.

V družih krajih ni podzémeljska sol takó čista, am-

pak bolj z zemljo zmešana, katero potem umetno čistijo. Primerilo se je že tudi, da so, ko so zemljo navertali, namesti sladke vode, studenec take slanice dobili, da sol iz nje kuhajo, zakaj taki soli pravijo sploh kuhana sol; lomljeni pa kamnata, kakor iz morja dobljeni morská sol.

(Po Vertovc. Kemii.)

Ženitve Indijanov polnočne Amerike.

Naš sloveči rojak in visokočastiti duhoven gosp. Miroslav (Friderik) Baraga, oznanovavec katoliške vere v Ameriki, pišejo v popisu navad in zadržanja Indijanov polnočne Amerike 1837 od indijanskih ženitev takole: Šege pri ženitvah Indijanov niso pri vsih rodovih popolnoma enake. Nar navadніше je, da se starši ženina in neveste med saboj pogovoré, in zakon ali pogodbo zakona sklenejo, naj ženin in nevesta privolita ali ne. Kteri so bolj pametni, se pa vender tudi s svojimi otroci posvetovajo.

Kedar ženinova mati svojiga sina oženiti sklene, gre k materi tiste deklice, katero sinu v nevesto izvoli, vzame majhen dar saboj, in sicer navadno kos serninega ali medvedovega mesá, ga da dekličevi materi, in prav gotovo zaterdi, da je njen sin serno ali medveda vstrelil. (Indijani se namreč posebno od divjačine živé.) Dekličeva mati precej vé, kaj hoče to reči, in če ji je fant všeč, skuha jed iz pridelkov svojega polja, (ker per Indijanih le ženske polje obdelujejo), jo nese materi namenjenega ženina, in ji prijazno reče, da je to njena hči na polji perdelala. Perva mati tedaj da na znanje, da zna njeni sin dobro zverino pobijati, druga pa, de njena hči rada polje obdeluje.

Tako je vsa ženitna pogodba sklenjena, ker če bi dekličeva mati ne hotla svoje hčeri z tim fantom omožiti, bi sicer dar vzela, pa bi ne napravila jedi. Če mladenčeva mati več ne živi, ga gre pa oče, ali kdo drugi iz njegove rodovine ženit.

Kazni nagle vožnje in jahanja.

V 4. listu Vedeža ste brali, kako morajo po postavi kaznovati tistega, ki koga po nemarnosti povozi, ali jahaje pogazi. Ker se bode pred ko ne marsikteri naših bravcev pozneje z vožnjo pečal, ter bi se vtegnul po nevédnosti zoper postavo pregrešiti in zato kaznovan biti; naj povemo še nekoliko od te reči.

Postava govori z drugimi besedami nadalje: „Ako preiskávanje pokaže, da je k nesreči nagla vožnja, ali naglo jahanje pripomoglo, mora tisti, ki je nesreče kriv, poverh še 25 do 100 goldinarjev kazni plačati.“

Nadalje pravi postava: „Nagla, nepazljiva vožnja in jahanje po mestih in drugih močno obljudenih ali zlo obiskovanih krajih, mora, ako je lastnik voza poleg (zraven), in vozniku naglo voziti ne prepové, ali če lastnik sam naglo vozi ali jaha, 25 do 100 goldinarjev v kazen plačati.“

(Konec sledí.)

Novice za mlade ljudi.

Novice za mlade ljudi
 (Puška se sproži in vbije mladenčca.) 18. dan preteklega mesca vzame v Št. Petru na Štajarskem 14 let star mladenec skrivaj puško in gre v log, da bi kakšnega zajca vstrelil. Dolgo kolovráti po logu, pa ne dobi ničesa. Prazen se mora s puško verniti. Hoče jo v veži obesiti. Obešaje pa jo po nerodnosti sproži, — strel mu raznese levico tako, da so mu jo morali odrezati. — Varujte se pušk; puška je nevarna nevarna reč, in je že marsikterega mladenčca prevdobi (prezgodaj) pod černo zemljico spravila.

Kratkočasnica.

V nekterih krajih na Slovenskem velijo (pravijo) ročnemu brusčeku „osla“. Ta beseda je sicer domače korenine, ravno tiste, kot „osa“, „ost“ ali špica, „oster“,

„ositi“, „ostriti“; toda v nekterih sklonih je dvoumna, kakor sledeča kratkočasnica spričuje:

Kmetovavec iz Krajskega piše prijatlu v Terst, da bi mu štiri dobre osle kupil in na njegove stroške prec poslal, ker mu jih je zlo zlo sila. Kmetovavec je namreč mislil štiri osle za brusiti. — Prijatelj iz Tersta se dolgo ne premišljuje, in mu pošlje po človeku, ki ga je nalaš najel, . . . štiri osličke z dolgimi ušesi. Tudi kmetovavcu so, ko je bil namesto štirih brusčekov štiri osličke na dvoru zagledal in jih s stroški vred plačati moral, ušesa neki presneto narasla. Veliko smeha je bilo na Krajskem in v Terstu, potem ko se je bila reč razglasila.

Kurjak i lav.

(Basna.)

Po ilirsko.

Kurjak ugrabi negdē iz stada ovcu, pak podje noseči je dalje od pastirah i psah, da ju smirom izjē. Srētne ga lav i otme mu ju. Onda kurjak iz daleka stojeći, rekne lavu: „Nepovedno moje otimaš! neče ti probitačno biti.“ A lav njemu, smijući se: „E baš! zar si ti je s pravicom stekao? ili od prijatelja na dar dobio?“

Ovo prilīci onim, koji tudje sa silom ili s prēvarom uzmu, pak poslē izgube.

Volk in lev.

(Basen.)

Po slovensko.

Volk ugrabi nekje iz stade ovco, pa gre nesóč jo dalje od pastirjev in psov, da bi jo z mirom pojēl. Sreča ga lev in otme mu jo. Ondaj volk iz daleč stoječ reče levu: „Po kriticiji moje otēmaš, ne bode ti zaleglo.“ Lev pa njemu, smejóč se: „Se vé! mar si jo ti po pravici vlovil, ali od prijatla v dar dobil?“

To se prilīci tistim, kteri ptuje s silo ali z goljufijo vzamejo, potlej pa zgbē.

Slovensko-ilirski slovník.

Blato, blato.

Blazina, blazina.

Blāžen, blažen.

Blebetati, blebetati.

Blebetavec, blebetavac.

Bléd, bléd.

Bledēti, blēditi.

Blejati, blejati.

Blekniti, bleknuti.

Blēsti, buncati, naklapati.

Blésk, blésk.

Blešati se, bliskati, blistati se.

Popravek. V popisu Čopovega življenja beri na 35. str. v 2. versti vredovati (začel) namesto „vredil“.

Založnica **Rozalija Eger.** — Odgovorni vrednik **J. Navratil.**

V Ljubljani.